

ČESKÁ REPUBLIKA A SLOVENSKO VSTUPUJÍ DO EVROPSKÉ UNIE

Evropská unie (EU) právě stojí na prahu největšího rozšíření ve své téměř půlstoleté historii. Na rozdíl od předchozích rozšíření představuje to současné zároveň symbolický krok k naplnění historické mise sjednocení Evropy. V osmi z deseti vstupujících zemí (s výjimkou Malty a Kypru) je květnový vstup do Unie vnímán jako završení cesty k tržní ekonomice a k liberální demokracii, započaté po pádu komunismu v roce 1989.

Není náhodné, že součástí této rozšiřovací vlny jsou i Česká republika (ČR) a Slovensko. Nejdříve v rámci společné federace a posléze jako dva samostatné státy si stanovily členství v EU (společně s členstvím v NATO) jako vrcholnou prioritu svých zahraničních politik. Reálný základ jejich úsilí o členství nejdříve položil kodaňský summit ES v červnu 1993, když potvrdil možnost jejich eventuálního členství a stanovil jeho kritéria. Málokdo očekával, že se přes svou poměrnou obecnost kodaňská kritéria stanou tak zásadním a trvalým referenčním bodem pro měření připravenosti kandidátů, že jejich naplnění zabere tolik času a energie a že pohltní tolik politické vůle. Vzhledem k období vlády Vladimíra Mečiara postupně získala pro Slovensko odlišný význam než pro Českou republiku. Navzdory stejným výchozím pozicím byly mezníky a scénáře evropské cesty obou zemí odlišné. Vývoj však dal nakonec za pravdu těm, kdo doufali v optimistický scénář společného vstupu.

Absence konkrétního termínu a jasně stanovených podmínek vstupu učinila členství v Unii „pohyblivým terčem“, jehož podoba v době vstupu se bude podstatně lišit od té Unie, v níž původně aspiranti žádali o členství. Takto nejasně definovaný rámec vstupu ovlivňoval očekávání kandidátských zemí a komplikoval politickým elitám prezentaci problematiky členství veřejnosti. Vstupní proces v sobě zahrnoval několik rovin, které se lišily svou dynamikou. V ekonomické rovině byl rámec pro vzájemné vztahy určen desetiletým obdobím, které bylo vytyčeno asociačními dohodami pro zavedení zóny volného obchodu mezi kandidáty a Unii. Složitější povahu politické roviny vztahů reflektují jako milníky data podání formálních přihlášek (Česká republika v lednu 1996, Slovenská republika v červnu 1995), rozhodnutí o zahájení vstupních rozhovorů (Lucemburk, 1997), otevření dvou úrovní vstupních jednání pro země první (Česká republika) a druhé (Slovensko) vlny (březen 1998), otevření druhé fáze jednání i pro země druhé vlny (prosinec 1999) a ukončení jednání s deseti kandidáty (Kodaň, prosinec 2002).

*S naplněním vize členství byla spojena na jedné straně značná očekávání v obou zemích, týkající se přínosů členství, na druhé straně stály náročné požadavky ze strany EU. Unie v předvstupním období využila své silné pozice vůči kandidátským zemím a jejich členství podmiňovala přijetím řady legislativních i administrativních změn. Podmínky členství zahrnovaly přijetí a implementaci *acquis communautaire*, tj. asi 80 000 stran legislativy EU, s omezenou možností udělení výjimek a přechodných opatření. Kandidátské země tak neměly jinou možnost než přijmout existující pravidla a procedury Unie a v souladu s nimi přizpůsobit svou domácí legislativu a institucionální struktury. Obtížná vyjednávací pozice žadatelů vůči EU byla dále oslabena tím, že v poměru k průměrnému hrubému domácímu produktu Unie jde o relativně chudé země stále procházející politickou a ekonomickou transformací. Status postkomunistických kandidátů jako zemí procházejících transformací (duální transformace směrem k tržní ekonomice a k demokratickému politickému systému) a krátkodobá existence jejich politických i ekonomických institucí činily tyto státy náchylnější podlehnout tlaku EU, aby se přizpůsobily jejím normám a mo-*

delím. Navíc kandidátské země musely přijímat pravidla a standardy EU během relativně krátkého období, což zvýšilo jejich otevřenost vůči vlivům přicházejícím z Evropské unie.

Důslednou analýzu vstupního procesu bude možné nabídnout patrně až s odstupem několika let. Až s časovým odstupem se objeví informace, které mají v současnosti pouze samotní aktéři, a jen díky časovému odstupu si často uvědomujeme, co bylo důležité a co nikoli. Nicméně již nyní je možné učinit několik předběžných závěrů a prezentovat některé zajímavé poznatky. Toto monotematické číslo Mezinárodních vztahů si ani větší cíle neklade. Předkládá texty autorů, kteří se problematikou rozšiřování EU dlouhodobě zabývají, a nabízí analýzu několika vybraných témat ke dni českého a slovenského vstupu do EU. Zatímco první dvě stati se zaměřují na vnitrostátní dimenzi vstupního procesu, dvě následující se věnují výsledkům vstupních vyjednávání. Po nich následuje konzultace, která připomíná, že navzdory pesimistickým předpovědím vstupujeme do EU společně se Slovenskem, a recenze, reflektující nejnovější literaturu k tématu evropské integrace.

Stať Lucie Königové sleduje, jakým způsobem se příprava na vstup promítala do české státní správy. Text se zaměřuje na tzv. twinningové projekty, v jejichž rámci působí na českých úřadech poradci z národních administrativ členských států EU. Autorka polemizuje s představou, že by twinning vedl k mechanickému kopírování zahraničních institucí, a identifikuje podmínky, za nichž je přenos zahraničních zkušeností neefektivnější. Jakub Dürr, Dan Marek a Pavel Šaradín analyzují dopady předvstupního procesu na úrovni českých politických stran. Jejich text uplatňuje teorii europeizace při rozboru stranických postojů k EU. Tuto otázku zkoumá především ve vztahu k mediální prezentaci těchto postojů v období před referendem a ve vztahu k míře podpory členství v Unii mezi voliči parlamentních stran v referendu. Ivo Šlosarčík klade vstup ČR do EU do širšího kontextu několika vln rozšiřování EU. Autor zde srovnává strukturu přechodných období dohodnutých mezi ČR a EU s přechodnými obdobími vyjednanými jinými státy před jejich vstupem do Unie. Problematickou vyjednávání podmínek vstupu se zabývá rovněž Ivana Witzová. Klade si provokativní otázku, zda byla tato jednání z českého hlediska úspěšná. Svou pozitivní odpověď opírá o analýzu vyjednávacích schopností a taktiky českých vyjednávačů, podloženou řadou rozhovorů s jejich bruselskými protějšky. Konzultace Vladimíra Lešky nabízí analytický přehled zásadních kroků vstupního procesu na Slovensku podniknutých vládou Mikuláše Dzurindy. Autor tento proces dává rovněž do souvislosti se vstupem do NATO.

Redaktoři čísla, které se Vám dostalo do rukou, jsou si plně vědomi, že je nemožné v rámci tohoto formátu poskytnout vyčerpávající analýzu zkoumané problematiky. Naším cílem bylo pouze přispět k rozvíjející se diskuzi o zatím poměrně málo zkoumaných aspektech členství České republiky a Slovenska v Evropské unii. Doufáme, že příspěvky publikované v tomto čísle Mezinárodních vztahů vyvolají zájem odborné veřejnosti, který se odrazí v následném zkoumání této problematiky. Přejeme Vám příjemnou četbu.

Dan Marek a Petr Drulák